



Kallet i går, i dag og i morgen – kan vi være foruten et kall ?



Kari Martinsen er utdannet sykepleier, magister i filosofi og dr. philos. fra 1986. Martinsen var i årene 1990 - 1995 ansatt som lektor ved Danmarks Sykepleierhøjskole ved Århus Universitet, foruten ved Universitetene i Bergen og Tromsø. Våren 2002 tiltrådte hun stillingen som professor ved Seksjon for Sykepleievitenskap, Institutt for samfunnsmedisinske fag ved Universitetet i Bergen. Martinsen har skrevet flere bøker: Pleie uten omsorg (sammen med K. Wærness i 1979), Freidige og uforsagte diakonisser (1984), Øyet og kallet (2000), Fra Marx til Løgstrup (2002) og Omsorg, sykepleie og medisin (2002).

Kall er et ord det er og har vært knyttet mange ulike og motstridende oppfatninger til. Kall har vært knyttet til kristen tro, en tro virksom i tjeneste for andre. Kall er også blitt forstått allmennmenneskelig, som en fordring livet stiller meg rent human om å møte og ta hånd om mitt medmenneske. Kall har også vært forbundet med mange negative ord, slik som selvutslettelse, selvopoffring, underkastelse og lydighet, og det er blitt satt opp som motsetning til lønnsarbeid og profesjonalitet. På den annen side er det tendenser i vår egen tid som vil gjenopplive på en positiv måte elementer i den gamle kallstanken. Dette uttrykkes i dag både i profesjonelle sammenhenger og i forskningssammenhenger.

Hva er det i den gamle kallstanken en vil gjenopplive i dag? I stedet for å svare på spørsmålet kan denne artikkelen leses som et forsøk på å gi noen innspill til den fortsatte diskusjonen om kallet. Det er en diskusjon som dreier seg om kall, kristen tro og fag.

Fremgangsmåten er denne: Først redegjøres for den lutherske konteksten, i og med at Luthers lære om kallet ligger til grunn for og er utgangspunkt for ulike kallsforståelser. Dernest tas den pietistiske kallsforståelsen opp mer

spesielt, da det er denne kallsforståelsen som ble bærende for den første faglærte sykepleien i vårt land. I avsnittet "Sykepleien og kallet" gir jeg et eksempel på hvordan den pietistiske kallsforståelsen ble utlagt i sykepleiens grunderperiode av de forskjellige aktører. Med dette som en opparbeidet forforståelse stiller jeg til slutt noen flere spørsmål inn i vår egen samtid. På hvilke måter er det rom for kallet i "vår etter-kristne tid", som den danske teologen

Løgstrup benevner vår samtid.

Luther og kallet

Kall i verdslig betydning var nytt med Luther. Tidligere, innenfor den katolske kirke, var kallet knyttet til preste- og klosterkallet. Det var relativt ukjent i antikken. Læren om verdslig arbeid som et kall vender Luther polemisk mot sølibat og klosterliv. Den høyeste måten å behage Gud på er ikke et liv i munkeaktig askese. Om dette skriver den tyske samfunnsforskeren Max Weber i sin nå klassiske tekst "Den protetantiske etikk og kapitalismens ånd", første gang utgitt i 1904/1905 som tidsskriftsartikkel:



Martin Luther

Munkelivet er nu ikke alene helt værdiløst til retfærdiggørelse for Gud; Luther anskuer det også som produkt af en egoistisk kærlighedsløshed, der unddrager sig sine plikter i verden. I kontrast hertil fremtræder det verdslige kaldsarbejde som et ydre udtryk for næstekærlighed.
(Weber, 1920, 1973, s. 47)



Kall er et arbeid i betydningen en livsstilling eller et avgrenset arbeidsfelt, der den enkelte skal gavne medmennesket. Kall i sin nåtidige betydning, som det tyske ordet "Beruf" eller det engelske "Calling", har en klang av en religiøs forestilling om en oppgave stillet av Gud til nestens beste. Det var i sitt arbeid med bibeloversettelsene til folkespråk, at Luther støtte på betydningen av kall som et verdslig hverdagsarbeid. Det var i de Apokryfe skrifter i en passasje hos Jesus Sirach (11, 20-21). Luther kalte apokryfene "bøker som ikke kan anses som likestilt med Den Hellige Skrift, men som likevel er nyttige og gode å lese" (samme, s.123). De er blitt til på slutten av gammeltestamentlig tid og begynnelsen av nytestamentlig tid (dvs. fra ca. år 200 f. Kr. og til ca. år 100 e. Kr.). Jesus Sirachs (sønns) bok er fra ca. år 180 f. Kr. Den er en visdomsbok med mange levereregler. Opprinnelig var den skrevet på hebraisk, men den ble oversatt av forfatterens sønnesønn til gresk. Jesus Sirachs bok hører etter den stemning som lever i boken, tross hellenistisk innflytelse, likevel til de tradisjonalistisk virkende bestanddeler av Det (utvidede) gamle testamente, skriver Weber (1920, 1973, s.101). Tradisjonismen er ikke så intellektuell-rasjonell som hellenismen, og arbeidet som er lavt verdsatt i hellenismen er høyt verdsatt her. Så det var ikke uten grunn at Luther fant sitt kallsbegrep i Jesus Sirachs visdomsbok. Jesus Sirach var skriftlærd og ledet en visdomsskole i Jerusalem, der han underviste unge menn om etiske og religiøse spørsmål. I den passasje hos Jesus Sirach (11, 20-21) som Luther knytter sin kallsforståelse til, står det:

*Utfør det som er pålagt deg,
gå opp i det og bli gammel
mens du gjør din gjerning.
Undre deg ikke over
synderens medgang, men
stol på herren og gjør ditt
arbeid.*

(Bibelen med Apokryfiske
bøker, 1994, s. 81).

Dette har heretter meget hurtig antatt sin nåtidige betydning i alle protestantiske folkeslags profanspråk, fortsetter Weber (1920, 1973, s. 46).

Den unge Luther knyttet kallet til arbeidet, og forsto det som en nestekjærlig handling. Kall ble forstått ut fra skapelsestanken, at vi er skapt for å ta vare på hverandre gjennom arbeidet. I hverandres liv er vi daglig brød, slik uttrykte Luther den tette relasjonen til vårt medmenneske (Løgstrup 1956, 1991, s.13).

Den unge Luther knyttet kallet til arbeidet, og forsto det som en nestekjærlig handling. Kall ble forstått ut fra skapelsestanken, at vi er skapt for å ta vare på hverandre gjennom arbeidet. I hverandres liv er vi daglig brød, slik uttrykte Luther den tette relasjonen til vårt medmenneske.

Og det er gjennom arbeidet vi får daglig brød og lever sammen i et fellesskap. Luther ville med sin reformasjon og skapelsesteologi gjenopprette det bibelske syn på menneskelivet som skapt, og dermed godt. Det verdslige arbeid var et kall fra Gud, og det var viktig at en i

kallet oppfylte sine plikter i verden. At det var knyttet plikter til kallet var nytt med Luther, og Weber skriver: "Ubetinget ny var derimod i hvert fald en ting: vurderingen af pligttopfyldelsen inden for de verdslige kald som det højeste indhold, den enkeltes moralske aktivitet kunne antage" (Weber, 1920, 1973, s. 46).

Som skapte mennesker er det vår plikt å møte vår neste i arbeidet på en livsoppbyggende måte. Kallet og plikten er stilt av Gud, og ethvert kall er likt for Gud.

Plikter skal her forstås som plikter en i sitt arbeid har for å tjene nesten. Som skapte mennesker er det vår plikt å møte vår neste i arbeidet på en livsoppbyggende måte. Kallet og plikten er stilt av Gud, og ethvert kall er likt for Gud. Ikke slik å forstå at Gud trenger våre gode gjerninger. Det er nesten som trenger dem. Kallet står i skapningens tjeneste (samme, s. 65). Kallet var ikke stilt ut fra munkenes askese. Den asketiske selvdisciplin var for Luther en mistenkelig gjerningshellighet. Heller ikke hadde kallet med arbeidsdelingen i samfunnet å gjøre, slik Adam Smiths velkjente setning lyder, "at arbeidsdelingen tvinger hver enkelt til at arbeide for andre" (samme, s. 47). Kallet har med nestekjærlighet å gjøre. Den sene Luther og den ortodokse lutherdom beveger seg bort fra skapelsestanken der menneskene stilles like som grunnlag for kallet. Kallet og dets plikter blir nå sett på som lydighet, ikke mot nesten, men mot samfunn og øvrighet. Enhver skal være i lydighet i sitt kall og sin stand, for Luther har den oppfatning at det er Gud som styrer gjennom de verdslige samfunnsordninger (Wingren, 1989, s. 28-29). Weber skriver: "De verdslige plikter blev ikke længere overbudt med asketiske



pligter; men i stedet prædikede man lydighet over for øvrigheden og indordning i den givne livssituation” (Weber, 1920, 1973, s. 50).

Luther endret sitt syn på kallet fra å være en plikt til å ta hånd om sin neste i arbeidet, til å bli en plikt til å underordne seg øvrigheten i sitt arbeid. Det er således en tvetydighet i Luthers kallslære, nemlig den at det daværende samfunns underordningslære får innflytelse på hans teologi.

At Luthers teologi ikke var uavhengig av det patriarkalske stendersamfunn han var en del av, viste seg tydelig i synet på kvinnen. Ved å rasere klostervesenet la Luther grunnen for et nytt syn på kvinnen. Kvinnens kallsgjerning ble ikke knyttet til å være en ugift kvinne i kvinneledede klostre. Hennes fornemste kvinnekall var nå å være husmoder, pleie hus og hjem, føde og fostre barn – og avstå fra aktiviteter i det offentlige liv. For kvinnen som ikke selv oppfylte det biologiske moderskapet, fantes det andre roller som krevde kvinnens av naturen “moderlige” egenskaper (Hammar, 1998, s. 9). Men ikke bare det, kvinnen skulle i det hun gjorde være underlagt menns styring. For når Gud styrte gjennom verdslige ordninger, styrte han gjennom menns ledelse i disse ordninger. Også denne konstruksjonen av kvinnekallet fant Luther støtte for ut fra en skapelsestenkning, men i denne fortolking ble ikke kjønnene stilt like.

Pietistisk kallsforståelse

Det som på ulikt vis ble utgangspunkt for de protestantiske bevegelser etter Luther, var at kallet ble satt inn i denne verden. Kallet

hadde betydning for arbeidet i denne verden. Også for den pietistiske kallsbevegelsen var dette utgangspunktet. Men pietistene avvek også fra Luther på vesentlige punkter. I det følgende vil dette bli utdypet.

Pietismen var ikke knyttet til en bestemt konfesjon. Den forekom innenfor både den reformerte og den evangeliske kirke. I Tyskland oppsto den under andre halvdel av 1600-tallet som en del av lutherdommen. Dens blomstringstid varte fra slutten av 1600-tallet til midten av 1700-tallet. Etter dette avtok pietismen, men dens betydning har på ingen måte opphørt. Mange senere vekkelses-bevegelser fører videre tanker og livspraksis som pietismen ga liv til.

Pietismen sto for ortopraxi (rett liv) og ikke for ortodoksi (rett lære). Det var den forsømte siden ved troslivet og den enkeltes fromhet som nå ble dominerende.

Pietismen var en reaksjon på den vekt teologene etter reformasjonen la på dogmatikken. Pietismen sto for ortopraxi (rett liv) og ikke for ortodoksi (rett lære). Det var den forsømte siden ved troslivet og den enkeltes fromhet som nå ble dominerende (Montgomery, 1995, s. 53–54). Pietismen er ikke et abstrakt og overgripende læresystem; den kan bare forstås gjennom sine konkrete ytringer. I mange av sine ytringer går den tilbake til Luther selv, men former den lutherske arv på sin spesielle måte. Dette gjelder den fromhetsdyrkelse pietistene fant hos Luther, og som hos dem går under det viktige og forenende begrepet *praxis pietatis*, det vil si fromhet omsatt i handling. Rett tro alene er

ikke nok, troen må komme synlig til uttrykk i den enkeltes liv og i menighetens liv. Skriftens ord må omsettes i handling. En må gå frem med et godt eksempel.

En annen arv fra Luther som pietistene vekket til live, var tanken om det “allmenne prestedømme”. Alle døpte er prester. Enhver kristen plikter å studere Bibelen og undervise andre. Man bør danne grupper i menigheten, og på selvstendig vis stille spørsmål og arbeide med tekstene. Teologene skulle ikke ha enerett på tekstutleggelse og forkynnelse. Dette var bakgrunnen for dannelsen av *collegia pietatis* eller konventikler. Et vanligere ord var oppbyggelsesmøter.

Den pietistiske kallsforståelsen var fundert i *collegia pietatis* og i *praxis pietatis*. Konventikkelen utgjorde et fellesskap av troende. Deres tro var en følt visshet om frelse som skulle vise seg gjennom *praxis pietatis*, altså i from handling som kallsarbeid. Kallsforståelsen var knyttet til tro og gjerning der frelsen var målet. Igjen bygget pietistene på Luther, og igjen avvek de fra ham.

For Luther hadde alle et kall å utføre gjennom sitt daglige, verdslige arbeid om der å møte sitt medmenneske. Enhver allmennyttig handling var en del av det kristne kall.

For Luther hadde alle et kall å utføre gjennom sitt daglige, verdslige arbeid om der å møte sitt medmenneske. Enhver allmennyttig handling var en del av det kristne kall. Det var det radikale hos Luther. Enhver lever i sitt kall i den situasjonen eller i det yrket han befinner seg i. Enhver tjener Gud på sin måte, i sitt kall og på sitt sted. Også slik kan Luthers kallsforståelse knyttes til hans lære



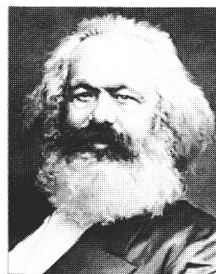
om det "allmenne prestedømme". Det finnes ikke et særskilt "kristent" kall som er annerledes enn alle andre. Kallet var en oppgave stilt av Gud til nestens beste i et "forkynnelsesløst forhold", for å omskrive den svenske Luther-teologen Gustaf Wingren noe (Wingren, (1974), 1995, s. 72). Vi er ikke i kallet forpliktet til å gjøre mennesket til en kristen eller til et moralsk bedre menneske, men til å møte ham som medmenneske og styrke hans livshåp. Forholdet til nesten er "forkynnelsesløst". Det var for å løfte frem den bibelske grunntanken om det skapte livs betydning i seg selv, og samtidig finne en nådig Gud, uavhengig av våre gode gjerninger, og å få evangeliet rett og klart forkynt at Luther uttrykte seg på denne måten. Dermed knyttet Luther tro til ord og sakramenter, og til skriftemålsinstitusjonen. Kallet, derimot, hører til vårt verdslige, jordiske arbeid, der vi skal tjene nesten "forkynnelsesløst". Pietistene delte Luthers syn på kallet som et verdslig arbeid til nestens beste. Men nestens beste var for dem frelsen. Dermed avvek de fra Luther ved på denne måten å binde sammen tro og arbeid i kallet, og utover det å distansere seg fra det allmenne i Luthers kallstanke. Kallet var for pietistene knyttet til en omvendelsesbetont kristendom.

I de nye vekkellesbevegelsene som vokste frem i Norge på 1800-tallet, førte troen i kallet til et sterkt sosialt engasjement der frelsen ble det overordnede mål. Det var egentlig frelsen det hele dreiet seg om gjennom kallsarbeidet, den nødstedtes frelse og egen frelse. Den som mottok praktisk hjelp,

skulle frelses. Det betyd imidlertid ikke at dette var en betingelse for å få hjelp. Alle nødstedte skulle hjelpes. Men i det praktiske arbeidet lå det innebygd at forholdet ikke var forkynnelsesløst. Samtidig ble den hjelpendes egen tro styrket gjennom dette arbeidet. Kallsarbeidet ble et tegn på egen trovisshet og frelse.

Kallsforståelser i sykepleiens grunderperiode

Det sosiale spørsmål brant i Europa på 1800-talet. I revolusjonsåret 1848 kom det ut to skrifter på tysk som satte et tidsskille for mange mennesker. Fra London kom Karl Marx med *Det kommunistiske manifest*. I Wittenberg kom et annet manifest, Johann Hinrich Wicherns timelange tale på den evangeliske kirkedagen der han lanserte planen om en religiøs fornyingsbevegelse, "eine innere Mission". Året etter kom skriftet *Denkschrift: Die innere Mission der deutschen evangelischen Kirche* (Furre, 1987, s.419).



Karl Marx

De to skriftene ble symbol for hver sin massebevegelse i Europa. Begge var opptatt av at Europa var inne i en sosial krise. De så for seg et moralsk verditap som fulgte strukturendringene. Gamle næringer måtte vike for nye fabrikker, og massefattigdom, sult og sykdom vokste i stor fart. De pekte begges på samfunnskrefter som skulle endre tilstanden. Wichern appellerte til kirken, Marx til proletariatet. De hadde begge

visjonene av et annet samfunn - det kommunistiske og Guds rike.

Wichern mente kirken hadde sviktet. Indremisjonsbevegelsen på luthersk-pietistisk grunn ble skapt for gjennom forkynning og handling å komme menneskene til hjelp i den nye nøden, både åndelig og materielt. Til dette trengtes diakoni, en storslått organisert nestekjærlig tjeneste som skulle gi samfunnet tilbake et menneskelig ansikt. Wichern fryktet sekulariseringen, samfunnsomveltningen og kommunismen. Wichern tenkte bakover. Det måtte skje en regenerasjon, en gjenreisning av stat og kirke. Dydene som pietismen oppdyrket var jo nettopp gjenreisningen av det gamle mot den nye industrialisering.

Det var tysk indremisjon som bar diakonien i Tyskland, og det var den norske indremisjon - Foreningen for indre Mission i Christiania - som ble fødselshjelper for den norske diakonisseanstalten i 1868. Wicherns "Denkschrift" var da godt kjent i Norge. Et nærliggende spørsmål melder seg: hva var kirkens interesse? Å hjelpe den lidende og analysere nøden eller å vise at kirken var en rett kirke, en sann kirke av troende? At kirken trengte diakoni, det lå i hele den politiske situasjonen. Men kirken trengte diakoni for å være en rett kirke, og det syntes å bli det viktigste. Kirken har et kall til å forkynne i kjærlighetshandlinger, ikke bare i ord. Ut fra geistlig omtale av diakoni var utgangspunktet ikke å analysere nøden i samfunnet, men kirkens behov for å vise at den er troverdig og forkynner evangeliet. Kirkens tegn på at den var en rett



Johann Hinrich Wichern

Pietistene delte Luthers syn på kallet som et verdslig arbeid til nestens beste. Men nestens beste var for dem frelsen.



Innfelt: Julius Bruun og Cathinka Guldberg

kirke var å forkynne frelsen, ikke bare i ord men i gjerninger (samme, s. 435-436).

Kirken har et kall til å forkynne i kjærlighetshandlinger, ikke bare i ord.

Den norske teologen og en av de ledende skikkelser i hovedstadens indremisjon på 1800-tallet, Julius Bruun (1820-1899), mente at poenget med den norske diakonisseanstalten først og fremst var "at vise Troen i Gjerning og saaledes faktisk prædike sin Herre og Mester" (Luthersk Kirketidende, 1866, s. 264). Diakonien ble et middel til å gjøre kirken troverdig, og til dette trengtes en hær av fagutdannede og pliktoppfrende kvinner – diakonissene, de første faglærte sykepleiere. Med andre ord: det var sjelens frelse som var målet.

Kjærlighetsgjerninger og diakoni var et tegn på at kirken var på rett vei og var en sann kirke av sanne troende. Dette var kirkens kall, og kjærlighetsgjeringene var et middel til å vise sin egen rettroenhet. For med den store sosiale nøden var det ikke troverdig kun å tale. Nå skulle troen vises i gjerning, for egen trovisshets del og for å frelse den



Chathinka Guldberg

andre. I denne bevegelsen ble diakonissesykepleien et middel i et stort frelsesoppdrag, når vi ser det fra geistlighetens ståsted. Det gjaldt sjelens frelse, sekundært praktisk hjelp.

Det var også en nærmere impuls som var viktig i norsk sykepleie i disse

grunderårene, og den kom fra Danmark og var knyttet til Søren Kierkegaards (1813-1855) skrifter.

Kierkegaards tenkning var kjent både av norske teologer og av de to ledende norske diakonisser, Cathinka Guldberg og Rikke Nissen. Kierkegaards tenkning ga viktige impulser til forståelse av den pietistiske tidsmentaliteten. I flere av Kierkegaards tekster, slik som i *Indøvelse i Christendom* (1850) og i *Øieblikket* (1855), er det det religiøse alvor, inderligheten og etterfølgelsen som er hans alternativ til en sviktende kirke.

Kierkegaard beskriver her en type pietistisk fromhet, praxis pietatis. Og uten tvil har disse fromhetsidealer blitt brukt av både prester, leger og av sykepleierne selv i maktposisjoner til å stadfeste både underordningsteologi og kvinneundertrykking. Ikke minst er dette blitt gjort gjennom holdningsopplæring til rett sinnelag, støttet opp med en metodisk livsførsel der arbeid, flid, underdanighet og nøysomhet var idealer. Kall kunne dermed bli et middel i samfunnets maktsystem, selv om det ble uttrykt at det var

frelsen som var det øverste mål. Når kirkens menn hevdet at diakonissens kall var selvoppofrende og utslettende å adlyde dem og deres verdslige ordninger, som om de var Guds ordninger, kunne det være ønsket om makt over kvinnene som drev dem - ikke beskyttelse av dem og heller ikke kun innøvelse i en kallsjerning der frelsen var målet. Kallet kunne bli brukt som middel i mange maktkamper til å holde andre nede og fremme egne, høyst jordiske interesser.



Søren Kierkegaard

Men den kierkegaardske og pietistiske impuls i tidsmentalitet kan også tolkes annerledes. Den er blitt tolket annerledes av enkelte av diakonissene selv. Selvfornektelse og offer, slik vi støter på disse ordene i kildene, er ikke bare tale om tradisjonell kvinneundertrykking. Kvinnene leste også Kierkegaards skrifter annerledes enn prestene. I alle fall gjaldt dette

læresøsteren og diakonissen Ulrikke (Rikke) Nissen (1834-92).

Rikke Nissen skrev i 1880-årene flere bøker der Kierkegaard ble omtalt og diskutert, slik som i den hun skrev på tysk *Henriette Gislesen und ihre Freunde* (1890). I denne

Rikke Nissen stiftet kvinneforeninger i kierkegaards ånd, med religiøst alvor og inderlighet, sammenholdt med praktisk handlekraft i forhold til fattigdom og epidemier. Det var denne dobbelthet i forståelsen av kallet som preget hennes, og flere av diakonissenes, oppfatning av det.



boken la hun stor vekt på Kierkegaards betydning for vekkelsene. I et annet skrift skrev hun om hans betydning direkte for diakonisseinstitusjonen (Nissen, 1883). Nissen praktiserte det hun skrev om. Hun stiftet kvinneforeninger i kierkegaards ånd, med religiøs alvor og inderlighet, sammenholdt med praktisk handlekraft i forhold til fattigdom og epidemier. Det var denne dobbelthet i forståelsen av kallet som preget hennes, og flere av diakonissenes, oppfatning av det. En side var den kierkegaardske inderlighet, selvfornektelse og ydmykhet for å gi seg selv helt i tro. Men nettopp vekkelsenes spørsmål - vil du være med å tjene? - hadde et sterkt sosialt budskap som kvinnene grep fort. Det ble den andre siden av kallet, et brennende engasjement og en sosial forpliktethet overfor andres lidelser. Og denne siden av kallet kunne også spores tilbake til måter å forstå Kierkegaard på. Nestekjærlighet var for Kierkegaard nettopp denne dobbeltbevegelse, oppad til Gud og utover til nesten.

Ut fra en fortolkning av kallets dobbelthet kan vi si at diakonissene var splittede, vakkende og usikre mennesker. De var splittet mellom tro og gjerninger, mellom det de følte var riktig og lojaliteten mot innlærte regler og normer for lydighet i tjenesten, mellom arbeid for sjelens frelse og for ansvaret for den andres livsmuligheter i denne verden. På den andre siden var de meget sikre. Ikke alle, men noen av dem. Men det var ut fra et annet ståsted enn teologenes. De tolket tro i gjerning annerledes, og forsto det sosiale spørsmål annerledes.

Både ut fra kjønn, klasse, profesjon og arbeidsfelt kan en forvente at kvinnene i diakonissebevegelsen høstet andre erfaringer enn prester

og leger, erfaringer som ga troen retning. Sjelens frelse synes således ikke å være det viktigste for diakonissene - ikke for alle av dem. Og de så seg slett ikke som kvinner som skulle "hjelp" en sviktende kirke. Det var heller ikke frykten for revolusjon og sekularisering som drev dem. I deres praktiske hverdag forholdt de seg til den praktiske nøden. Deres blikk fikk et bestemt sikte: de så den forsømte andre som kirkens menn ikke så fordi læren, og kampen for dens troverdighet, sto imellom. De var ikke så opptatt av læren, ja det er eksempler i kildene på at de brøt med læren og de normer den påla dem, hvis det var nødvendig for den hjelpetrengende. Diakonissene hadde stor selvstendighet i praktisk arbeid. Det er eksempler på at de kunne handle på tvers av presters og legers klare linjer og bestemte ordrer, så sant den som trengte hjelpen mest fikk den. For eksempel gjaldt dette i spørsmålet mellom offentlig fattighjelp og menighetspleien, der diakonissen var pålagt ut fra kirkens lære ikke å gå inn i noe samarbeid med det offentlige. Men det gjorde de (Martinsen, 1984). Det var kvinnene i diakonissebevegelsen som gjorde den til en humanitær reformbevegelse, og ikke først og fremst teologene.

I diakonissenes praktiske hverdag forholdt de seg til den praktiske nøden. Deres blikk fikk et bestemt sikte: de så den forsømte andre som kirkens menn ikke så fordi læren, og kampen for dens troverdighet, sto imellom.

Kierkegaard ble ikke forstått som en som legger vekt på individualistisk fromhet og som lukker livet ute for at troen og frelsen skulle bli det hele. Løgstrup mente at Kierkegaard ikke sa rett meget om livet i de menneskelige relasjoner, - for det var

det liv han vek tilbake for (Løgstrup, 1987, s. 161). Men diakonissene praktiserte Kierkegaards lære annerledes. Troens inderlighet var ikke en sentrering om seg selv, men en inderlig rettethet mot den andre. Inderlighet hadde å gjøre med personlig alvor og oppriktighet, som en holdning som førte ut mot nesten. Inderlighet og sosial bevissthet gikk sammen i kallet. Det synes å være en forpliktethet i kallet overfor den andres lidelse som drev diakonissen til å oppspore lidelsen, gå inn i den, være nært og konkret til stede for å bedre den hjelpetrengendes situasjon, endre den. Kallet drev dem inn i gjerningen og ut til den andre. Kallet var et ekte og inderlig engasjement rettet mot den andre. Det var å gå ut over seg selv, være i bevegelse mot den andre. Det hadde med hjelpsomhet å gjøre, med uegennyttig handling, med å være generøs på andres vegne - ja, kanskje var det dette som mentes med selvoppofring.

Kallet hadde med hjelpsomhet å gjøre, med uegennyttig handling, med å være generøs på andres vegne - ja, kanskje var det dette som mentes med selvoppofring.

Hva slags kall var dette? Deres tro betød meget. Norske diakonisser i diakonissebevegelsens grunnleggende år uttalte at de var "frelst for å tjene", at en kristen tro drev dem inn i diakonissegjerningen for der "helt å kunne ofre seg for mennesker i nød". Men kan en si at det som dypest sett kalte dem, var den andre - den andres truedes livsmuligheter? Slik at kallet var og er grunnmenneskelig; at det var troen som bar kallet, men den andre som kalte? Er det dermed slik at troen ikke blir betingelsen for nestekjærlighet, at selvoppofring ikke nødvendigvis har med undertrykkelse å gjøre? Da nærmer



vi oss den tidlige Luthers ståsted: at tro har med ord og sakramenter å gjøre, at kallet som en verdslig oppgave i denne verden har med mitt medmenneske å gjøre – at det handler om å møte han med aktelse. Løgstrup følger Luther i denne oppfatningen og skriver:

— at den kærlighed til næsten, der er en følge af troen på evangeliet, i to henseender er den samme som den kærlighed til næsten, der uafhængigt af evangeliet kræves af ethvert menneske, bare i kraft af at det lever og i kraft af at næsten er udleveret det. Stedet er det samme, nemlig kaldet, gjerningerne er de samme, nemlig gjerninger med hvilke den enkelte står næsten bi (Løgstrup, 1968, s.52-53).

Er kallet da å forstå som en etisk fordring? Forstått på den måten at det er den andre som utsteder appellen, som en fordring til meg om å ta vare på han.

Kall i vår etterkristne tid – kall som etisk fordring?

I dag kan vi spørre: hva er det bevegende som er på spill i kallet? I vår etter-kristne tid synes det ikke å være prestenes makt i kallsforståelsen, heller ikke legenes makt, og kanskje heller ikke troens makt som er på spill i kallet. Men kanskje er det samfunnets liberalistiske og ego-dyrkende livstolking som er på spill i kallet? Er sykepleierne blitt selvopptatte og kallet narsissistisk (selvspeilende)? Beveges vi til omsorg for oss selv og vår egen gruppe og samtidig til

omsorgssvikt i forhold til den gruppen vi skal hjelpe? Vi lukker av for bestemte sanseerfaringer, så vi ikke ser den fremmedes lidelse. Dette kan kalles et kretsende kall, et kall som lukker andres lidelser ute og egen godgjørenhet inne. Men kan kallet forstås annerledes enn som et slikt kretsende, moderne kall? Er ikke kallet grunnleggende sett suverent, og som finnes i alle kulturer? Er det ikke dette Rikke Nissen skriver om i sin lærebok, når hun skriver at alle har en naturlig trang til å bistå sitt medmenneske når det er i nød? (Nissen, 1977, 2000). At det å hjelpe og å uttrykke omsorg og medfølelse er det sentrale i kallet, og at det går på tvers av samfunnsskapt ordninger?

Er sykepleierne blitt selvopptatte og kallet narsissistisk (selvspeilende)? Beveges vi til omsorg for oss selv og vår egen gruppe og samtidig til omsorgssvikt i forhold til den gruppen vi skal hjelpe?

Vi kan stille spørsmålet litt annerledes: Kan vi overhodet unngå å møte den andre? Må vi ikke da i tilfelle anstrenge oss for å unngå det? Når vi i dag ønsker å få tilbake igjen elementer i den gamle kallstanken, er det det grunnmenneskelige i den en da spør etter? Og en fremhevelse av de dyder som kan hjelpe oss i å møte den andre, og som ikke binder oss fast i underkastende underdanighet? Det vil si at arbeidet er for nestens skyld, og for nestens skyld trenger en for å være i kallet dyder, slik som lydighet og plikt. Men ikke for lydighetens og pliktens skyld. I en artikkel i den danske *Weekendavisen* som bar tittelen "Det moderne kald" (Eiby, 1997) fremheves at det personlige engasjement betyr mye, en må investere noe av seg selv, en må være forpliktet til å gjøre sitt beste for

dem en er satt til å hjelpe og pleie, fremfor å se på seg selv kun som lønnsarbeider. Artikkelen slutter slik:

Og så er vi tilbake ved Florence Nightingale, der klandrede mange af sine medsøstre for blot at blive sygeplejersker for at tjene Gud og komme i himlen. Den går ikke. Det skal være interessen for den syge, der driver værket. Deri ligger kaldet

(Eiby, 1997, Weekendavisen

7.-13. mars.).

Er det på tross av samfunnets egodyrkende livstolking en allmennerfaring i kallet som en ønsker å bevare, ja, som kaller på å bli bevart? Nemlig dette, at det er interessen for den syke som driver verket, at når vi møter noe verdifullt vil vi ta vare på det, at dette blir en etisk form for involverthet som med et stort ord kan kalles nestekjærlighet, og at dette samtidig har med selvrealisering å gjøre (Pahuus, 2001, Kristoffersen, 2001). Det er viktig å utvikle og utfolde egne evner. Det viste Rikke Nissen oss gjennom arbeidet med å bygge sykepleien som et faglært arbeid der kall og selvrealisering gikk hånd i hånd. For Rikke Nissen var det troen som bar kallet, men den andre kallet. Hun tenkte ut fra kristen tro, men i en forkynnelsesløs vending. Kallet var allmenmenneskelig. Det dreiet seg om å være seg selv, uten å være seg selv nok, om å bevare egen og andres verdighet. Derfor kan kall og selvrealisering bare være troverdig hvis lydigheten i kallet er en lydighet i forhold til de syke, forkomne og oversette, og ikke i forhold til en menneske- og samfunnsskapt makt som holder en



fast i underordnet lydighet eller i en narsissistisk selvtilfredshet.

Det dreiet seg om å være seg selv, uten å være seg selv nok, om å bevare egen og andres verdighet.

Er kallet grunnmenneskelig forstått en alminnelig opptatthet av livet – en fordring om å akte livet og ta vare på det? Vi er daglig brød for hverandre, skrev Luther, og satte kallet som en etisk fordring inn i denne verden. Denne tenkning følger Løgstrup opp. Det er den andre som roper meg opp. Fordringen er der ubedt og gitt. Det er fra den andres truede livsmuligheter fordringen utgår. Det er han som viser meg hva livet er, at

det vedkommer meg, at det er å ta ansvar, at det har å gjøre med aktelse for den andre. Det er en meget radikal og samfunnsomveltende kallstanke.

Kan vi leve foruten et slikt kall?

For utdypende lesing om kallet og som denne artikkelen bygges på, se: Martinsen, K. (2000, 2002): *Øyet og kallet*. Bergen: Fagbokforlaget.

Litteratur:

- Bibelen med Apokryfiske bøker (1994). Oslo: Det norske Bibelselskap.
- Billeskov Jansen, F.J. (1992): *Kierkegaard. Introduksjon til Søren Kierkegaards liv og tanker*. København: Rhodos.
- Eiby, Trine (1997) "Det moderne kald". *Weekendavisen* (1997, 7.-13. marts).
- Furre, B. (1987): "Freidige og uforsagte diakonisser. 2. opposisjon ved K. Martinsens disputas". *Historisk tidsskrift* (norsk), nr. 3, s. 419-438.
- Hammer, I. (1998): "Några reflexioner kring religionsblind kvindeforskning". *Historisk Tidsskrift* (svensk), nr. 1, s. 1-29.
- Kristoffersen, M. (2001): "Kallet – utfordringer for sykepleierutdanningen". *Sykepleien*, nr. 4, s. 58-60.
- Luthersk Kirketidende*, 1866. Kristiania.
- Løgstrup, K. E. (1956, 1991): *Den etiske fordring*. København: Gyldendal.
- Løgstrup, K. E. (1968): *Opgør med Kierkegaard*. København: Gyldendal.
- Løgstrup, K. E. (1987): *Solidaritet og kærlighed*. København: Gyldendal.
- Martinsen, K. (1984): *Freidige og uforsagte diakonisser*. Oslo: Tano-Aschehoug.
- Montgomery, I. (1995): "Pietismens etikk tilpasset eneveldets statslære", s. 53-67. I: Christoffersen, S. Aa og Wyller, T. (red.): *Arv og utfordring*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Nissen, R. (R.N., 1882): *Diakonissehuset i Kristiania. En Oversigt*. Kristiania.
- Nissen, R. (R.N., 1890): *Henriette Gislesen und ihre Freunde*. Berlin: Gotha Verlag.
- Nissen, R. (R.N., 1877, 2000): *Lærebog i Sygepleie for Diakonisser*. Oslo: Gyldendal Akademisk.
- Pahuus, M. (2001): "Kaldet – i nutidig belysning". *Klinisk Sygepleje*, nr. 2, s. 67-70.
- Weber, M. (1920, 1973): *Den protestantiske etikk og kapitalismens ånd*. Oslo: Gyldendal.
- Wingren, G. (1974, 1995): *Credo. Den kristna tros och livsåskådningen*. Skellefteå: Artos.
- Wingren, G. (1989): *Konfrontationer*. Hadsten: Mimer forlag.